

August Strindberg ja Nordenskiöldin japanilainen kirjasto

■ MARTTI BLÅFIELD

Bo Bennich-Björkman: *Strindberg och Nordenskiölds japanska bibliotek*. Kungliga Biblioteket 2007.

A. E. Nordenskiöldin *Vega*-laiva pysähtyi Japaniin kahdeksi kuu-kaudeksi Koillisväylän purjehduksen jälkeen syksyllä 1879. Vegaa huollettaessa Nordenskiöld keräsi 1 000 teoksen kokoelman japanilaista uutta ja vanhaa kirjallisuutta. Nordenskiöldin apuna oli Masayuki Okuchi, joka laati kirjoista luettelon kommentteineen. Vegan palattua Koillisväylän purjehdukselta 24.4.1880 japanilainen kirjasto ja muuta tutkimusmatkalla hankittua aineistoa oli esillä Tukholman kuninkaanlinnassa jo samana kesänä järjestetyssä suuressa Vegänäyttelyssä.

Japanilaisesta kirjastosta on sittemmin tullut hyvin kuuluisa. Se on monien mielestä Euroopan paras japanilaisen kirjallisuuden kokoelma ja japanologien paljon käyttämä. Kirjoista laadittiin pian painettu luettelo, mutta luettelon syntymävaiheet ovat jääneet pääasiassa

hämärän peittoon. Piiloon on jäänyt myös se, mitä kirjaston suhteen tehtiin kuninkaanlinnan Vega-näyttelyä varten.

Upsalan yliopiston kirjallisuustieteen emeritusprofessori Bo Bennich-Björkman tuo valaistusta asiaan. Hän on löytänyt runsaasti uusia tietoja kirjaston vaiheista ja August Strindbergin työstä sen parissa.

Vegan tiedemiehiin kuului mm. eläintieteilijä Anton Stuxberg, jonka läheinen ystävä oli Kuninkaallisen kirjaston amanuenssi August Strindberg, *Röda rummetin* tekijä, kuten Nordenskiöld häntä kerran kuvasi. Stuxberg kirjoitti ystäväelleen, jonka tehtävänä oli luetteloida Kuninkaallisen kirjaston kiinalaista kirjallisuutta: ”ajatuksena on, että Sinä saisit työtä tämän aineiston kanssa”. Strindberg oli kiinnostunut Nordenskiöldistä ja hänen matkoistaan jo Jenisein tutkimusmatkojen aikaan ja sai Stuxbergin kautta tuoreita tietoja Nordenskiöldin suunnitelmista. Samaan aikaan Strindberg oli aloittamassa kiinan kielen ja kartografian opintoja.

Bennich-Björkman tuo esille myös Walter Berendsohnin kiinnostavan kirjoituksen Strindbergistä ja Nordenskiöldistä. Hänen mukaansa ”Strindberg följde hans livs väg med verkligt stor beundran” ja ”Nordenskiölds personlighet blev för honom till ett litterärt motiv, som han åter och åter använde i sina skrifter, ofta på de mest oväntade ställen och nästan varje gång på ett nytt sätt”.

Vega saapui Tukholmaan 24.4. 1880 ja heti valtavien tervetuliaisjuhlien jälkeen alkoi Vegan lastin purkamisen. Kuninkaallinen kirjasto oli muuttanut uuteen kirjastorakennukseen Humlegårdeniin,

ja kirjaston tilat linnassa olivat vielä tyhjillään. Vega oli ankkurissa kuninkaanlinnan edessä kaksi viikkoa, kun Vegan tuomat kokoelmat ja näytteet siirrettiin linnaan.

Japanilaisen kirjakokoelman näytteille asettamisen ja luetteloinen sai tehtäväkseen Nordenskiöldin pyynnöstä August Strindberg. Hän laati myös vitriinien esitelytekstit.

Beringin saarelta Nordenskiöldin hankkiman sukupuuttoon kuolleen merilehmän eli *Rhytina Stellerin* luurangon kokoamisen sai tehtäväkseen Nordenskiöldin ystävä, tohtori J. A. Palmén Helsingistä. Mainittakoon, että Palmén sai tutkia ja kirjoittaa myös Vegan matkan lintuhavainnoista ja -näytteistä. Palmén tekikin perusteellisen tutkimuksen. Palménille jäi ainakin yksi näytteistä, spriihin prepoitu lusikkasirri, joka nyt on Luonnontieteellisen keskusmuseon kokoelmissa, mistä sen löysi muutama vuosi sitten emeritusprofessori Matti Alanko.

Bennich-Björkmanin tutkimuksen alkutilanne oli se, että Strindbergin japanilaisen kirjaston luetteloinen ei kirjaston myöhemmän johtajan Uno Willersin mukaan ”ole jäänyt jälkimaailmalle tietävästi mitään jälkeä”. Nordenskiöldin japanilaisesta kirjastosta laadittiin 1980-luvulla uusi luettelo ja sen esipuheen mukaan Okuchin käsikirjoitettuun luetteloon oli tehty korjauksia ja täydennyksiä ”in pencil by different hands”. Bennich-Björkmanin perusteellinen tutkimus paljastaa keille nämä ”eri kädet” kuuluivat. Hän tuo esille joukon dokumentteja, jotka kertovat Strindbergin työstä. Keskeiset lähteet ovat löytyneet Kuninkaallisen kirjaston virka-ar-

kistosta, Ruotsin valtionarkistosta ja tiedeakatemian arkistosta Nordenskiöldin papereiden joukosta.

Toukokuussa Strindberg sai kolmen kuukauden virkavapauden Kuninkaallisesta kirjastosta ”Nordenskiöldin kirjastotyötä varten”. Keskeinen apuväline oli luonnollisesti Okuchin luettelo. Siinä on kustakin teoksesta järjestysnumero, teoksen nimi, teoksen nimi ranskaksi, lyhyt ranskankielinen kuvaus teoksen sisällöstä, painovuosi ja teoksen osien lukumäärä. Asettaessaan kirjakokoelman näytteille Strindberg on tarkistanut Okuchin luettelon merkinnät ja tehnyt korjauksia luokkamerkintöihin kirjaston käytössä olleen systematiikan mukaisesti. Lisäksi Strindberg on korjannut ja täydentänyt teosten nimien käännöksiä. Strindberg on usein kirjoittanut vapaampia kuvauksia kirjan sisällöstä kuin Okuchi. Okuchin luettelon korjaukset on tehty Strindbergin ja hänen apunaan kuukauden olleen japanilaisen Naoshi Sagisakan käsialoilla. Elokuun lopussa Nordenskiöld maksoi Strindbergille Stuxbergin välityksellä 200 kruunua. Se oli vähän vähemmän kuin Strindberg olisi saanut palkkaa kirjastovirastaan.

Strindberg kertoi kesällä 1880 Nordenskiöldille ranskalaisesta Leon de Rosnystä, joka hoitaisi luettelon painattamisen Pariisissa, sillä lähempänä ei ollut kirjapainoa, jossa painettaisiin japaninkielistä tekstiä. Strindberg hoiti myös neuvottelut de Rosnyn kanssa kevääseen 1881 saakka, jolloin hän jättäytyi pois hankkeesta. Sanomalehdissä syyskuussa olleiden tietojen mukaan ”Strindbergin tekemä japanilaisen kirjaston luettelo ja kuvaukset ovat valmistuneet ja lähtevät näinä

päivinä Pariisiin painettaviksi”. Painotyö alkoi elokuussa 1881. Pariisin lähetystön arkistoon on jäänyt luetteloon liittyvää kirjeenvaihtoa ja vedoksia. Strindberg lähetti luettelon osia Pariisiin jo keväällä 1881.

On sanottu, että Nordenskiöld olisi pyytänyt Strindbergiä avustajakseen *Vegan matka* -kirjan teossa. Strindbergin tehtävänä olisi ollut toimittaa ja osittain kirjoittaa, etsiä lähdeaineistoa sekä pitää huolta esimerkiksi valokuvista ja puupiirroksista. Tämän työsuhteen on sanottu kestäneen vain puoli päivää. Varmuudella tiedetään, että Nordenskiöldiä avusti kirjan teossa toinen Kuninkaallisen kirjaston amanuessi, E. W. Dahlgren. Bo Bennich-Björkman sanoo painokkaasti, ettei hän ole löytänyt laajasta lähdeaineistostaan mitään tällaiseen pyyntöön viittaavaa paitsi Strindbergin oman muistelman ja E. W. Dahlgrenin muistelman. Bennich-Björkman pitää näitä epäluotettavina, sillä Strindbergin muistelmalla on kirjoitettu 30 vuotta tapahtuman jälkeen ja Dahlgrenin 50 vuotta myöhemmin.

Tukholmassa perustettiin vuonna 1862 muiden muassa Nordenskiöldin aloitteesta tieteellis-kirjallis-taiteellinen *Sällskapet Idun*. Syksyllä 1880 Nordenskiöldin ja seuran monivuotisen sihteerin Harald Wieselgrenin ehdotuksesta Strindberg ja Stuxberg oltiin kutsumassa seuran jäseniksi. Jäsenekskutsumismenettely oli monimutkainen ja herrat kutsuttavat odottivat kokouspaikan, ravintola Phoenixin Kellarisalissa, minne Stuxberg sai lopulta Nordenskiöldiltä kirjelapun: ”Sinut ja Strindberg on valittu. Tulkaa heti ylös.” Strindberg kertoi myöhemmin, että Nordenskiöld tarjosi kaikille Ve-

August Strindberg Richard Berghin maalama muotokuvassa vuonna 1905.

ga-kokoelman parissa työskenteleville (puolisen tusinaa henkilöä) aamiaisen tukholmalaisessa ravintolassa ja ”vapaaherra heitti tittelit pois nuorten kanssa, vanhoja sielä ei ollutkaan”.

Elokuussa Nordenskiöld lahjoitti japanilaisen kirjaston Tukholman kuninkaalliselle kirjastolle ja antoi kirjastolle samalla velvoitteen valvoa luettelon painamista. Tämän takia kirjaston virka-arkistoon syntyi runsas luettelo koskeva kirjeenvaihto. Nordenskiöld sitoutui kuitenkin maksamaan painokulut. Luettelon painaminen maksoi lopulta noin 7 000 frangia ja oli 2,5 kertaa enemmän kuin vuonna 1881 saatu 15 painoarkin mukaan annettu tarjous. Painetussa luettelossa oli 48 painoarkkia. Kulut Nordenskiöld kirjasi ”Vega-matkan tieteelliseen työskentelyyn”.

Nordenskiöldin lahjoitettua japanilaisen kirjaston Kuninkaalliselle kirjastolle Strindbergin työtä jatkoi E. W. Dahlgren. Kun luettelo vuoden 1883 lopulla tuli valmiiksi, luettelon esipuheessa ei sanallakaan kiitetty tai edes mainittu Strindbergin työtä. de Rosнын luettelon esipuheen kirjoitti professori Léon d’Hervey. Mutta miksi Strindbergiä ei edes maini-

ta esipuheessa? Strindberghän saanut itse irti luettelon painatus-työn valvonnasta vuonna 1881 lähtiessään muutamaksi vuodeksi ulkomaille, Eurooppaan. Tämän ei uskoisi olevan syynä hänen työssä täydelliseen unohtamiseen. Bennich-Björkman on löytänyt Nordenskiöldin muistiinpanon, jonka mukaan esipuheessa pitäisi sanoa, että luettelon ovat tehneet Tukholmassa Strindberg ja Sagisaka, heidän luetteloaan on työstänyt de Rosny ja painovuosien tarkistamisessa on avustanut Dahlgren. Bennich-Björkmanin mielestä yksi mahdollinen selitys on siinä, että Ruotsissa oli esipuheen viimeistelyn aikana vihamielinen suhtautuminen Strindbergiin. Jo tuolloin Kuninkaallisen kirjaston vaikutusvaltaisten virkamiesten ja muiden Nordenskiöldin oppineen piirin asenteet Strindbergiä kohtaan olivat tulleet kriittisiksi, niinpä alkoi tuntua siltä, että hänen kiittämisenä esipuheessa ei olisi paikallaan.

Strindberg ei saanut luettelo sen valmistuttua. Vuonna 1889 – palattuaan Euroopasta taas Ruotsiin – hän pyysi erään ystävänsä välityksellä Nordenskiöldiltä ”luettelon, jonka kanssa minulla oli vähän työtä, mutta joka on liian kallis minun ostaa, jos sitä nyt on myytävänä.” Strindberg lisäsi kirjeeseensä vielä alaviitteen: ”Ja jota en ole koskaan nähnyt.” Strindberg ilmeisesti sai luettelon, sillä vuonna 1892 Tukholman huutokaupakamarissa myydyssä Strindbergin kirjakokoelmassa oli teos, joka huutokauppaluettelon niukkojen tietojen perusteella oli ilmeisesti japanilaisen kirjaston luettelo.

Kirjoittaja on filosofian maisteri ja Nordenskiöld-tutkija.